

sòlids (fora del peix que va per *terces*), però a Tor m'informen que en altres pobles venen també l'oli per lliures (1932-3). *Prensa de lliura*: «a Calaceyt --- la premsa de fer oli, ja no s'usa perquè --- venen les olives a oliayres de fora --- la premsa d'oli era aquí de les de lliura (de biga que dèyem a Mall), però en lloc d'una biga eren quatre plegades», AMAlcover (BDLC XII, 278, on se'n poden veure alguns detalls més).

Portar la lliura 'ser cap d'esquila, carregar-se els neuers': «Ja se sap que no hi ha un siti on se reuneixin uns quants, qu'un o altre no hi porti la lliura: lo pobre Llätzer, a can Mas Vidal, era aquest Roch de qui parlem», Feliu i Codina (*La Dida*, a. 1875, p. 96); «reparant una pila d'injustícies que afligian als petits terratinents, qu'en realitat eran els que *duyan la lliura*», MrnVayreda (*Sang Nova*, II, xi, 156). *Cops de lliura* 'contrarietats, perjudicis' mall. «el Diccionari --- molts de mal-de-caps mos ha duyt aquesta Obra, i moltes de sondroyades i cops de lliura», AMAlcover (BDLC XI, 1).

Libra, com a nom de símbol del Zodíac, pres del ll. *libra* 'balança'; d'on *libració* 'moviment de balançeig'. *Litre*, pres del fr. *litre* m., id., format pels inventors del sistema mètric [1795], a base del fr. *litron* [S. XVI], mesura de gra usual a França, segons sembla derivat mig-savi del b. ll. *litra*, mesura de líquids, que per la seva banda seria pres del gr. *λίτρα*, germà i sinònim del ll. *libra* (no juraríem que no surti del fr. antiq. *litre* 'LLISTA, ratlla'). *Libèllula* 'espiadimonis' [DOrt.], pres del ll. científic *libellula*, diminutiu del ll. *libella* 'balança, nivell' (que per la seva banda és ja diminutiu de *libra*), perquè l'espiadimonis plana balancejant-se.

1 Recordo que el meu pare en converses de 1925 donava la *lliura catalana*, com a moneda normal nostra en un passat no massa llunyà, i que va fer pintar un cartell d'anunci del llibre *A recés dels tamarius* posant-hi preu «una lliura catalana», que feia cobrar com 2 ptes. 50 pels llibreters.

Lliura, lliure f. 'aspi', V. *aliure* (ÀLABA) *Lliurador, lliurament, lliurança, lliurar, V. lliure*

LLIURE, del ll. LÍBER, -ĒRA, -ĒRUM, id. □ 1.ª doc.: S. XIV.

Probablement no cessà mai d'usar-se, ni tan sols en el llenguatge popular, des del llatí, però en els textos medievals se li prefereixen *franc, deliure* i *libert*, mots més expressius, i més populars sens dubte, i això fa que es trobi poc en literatura, a l'Edat Mitjana. AlCM assenyalava un exemple de *liura y franca sens tota mesió* en un doc. municipal mallorquí del S. XIV, i un de «puscats pescar en mar *liurament*» en un altre de 1330 també balear. En els segles baixos n'havia decaigut tant l'ús familiar que fins al primer quart del nostre segle se sentia més en la forma castellana *libre*, però això va quedar superat des d'aleshores, i avui es consideraria un disbarat. Per al pas de la declinació d'aquest mot a la classe dels adjectius d'una sola terminació genèrica, es tindrà en compte el que dic del

cast. *libre* i port. *livre* en el DCEC.

El gran ús antic del verb *delliurar* (*desll-*) en lloc de *lliurar* (tots dos ja molt usats al S. XIII), féu que a l'Edat Mitjana es trobi generalment l'adjectiu en la forma *de(s)lliure*: «--- con él fos --- moltes de vegades encadenat, éi reclamava Sent Jacme; per què St. Jacme li aparec, dién: ---Per so cor tu, --- demanest tant solament que fosses *deslliurat* de tots enemics, es tu casegut en aquest perils; mes, cor Déus és misericordiós, Éi tramès sà mi per so que eu te resemá---. E ayxí ab un tros de cadena, *deliure*, éi se n'anà», *VidesR*, 146r2 (on el mot tradueix *ruptis catenis*). Com a adverbí també en Lluill: «eren *deliurament* termenades les qüestions e ls contrastes» (*Blanq.* II, 217.3).

15 Amb *-s*: «10 cavallers francesos --- se-n menaren mal son grat --- lo compta d'Empúrias son frare --- que ferís ardidament e --- l'agueren a lexar: e lo compta, qui-s sentí *deslliure* e solt, punyí lo cavall dels sperons e isqués de la pressa», «pus comensat és, que anem tost e *deslliura* a avant», Desclot. Ús adverbial que trobem sovint en Guillem de Cervera: «si: i uyl nuyl mal se sent, la mà y cor *deliure*, / e dona-l gariment - ans qu'als prenda ne *liure*», «quí no garda raysó, - raysó *deliure* pert: / garda dins ta mayso - te tényan espert», «bells parlars ab mal viure - non és als mays dampnars, / d'on hom confor *aliure* / ab sos propis parlars» (*Proverbis*, 986, 277, 231 = ed. Llabrés, 1017, 303, 257); el significat, doncs, està entre 'tot seguit' i 'soltament, fàcilment' (duplicat com la de *lleu*).

De tota manera el mot és encara més freqüent amb la funció adjectiva: l'InvLC cita «e aquel tal no és *desliure* de mentida» en Alb(ertà) de Bretanya, 598; i aplega quatre exs. documentals de *delliure* des de 1358 a 1416. A finals de l'E. Mj. decaigué l'ús d'aquesta forma,¹ que encara usa el mallorquí Francesc Prats l'any 1487: «la ploma es presta - y no gos' escriure, / perquè la invidia - rependre menassa: / les nafres ja 'm dolen - y treball m'abrassa, / sol Christ, Déu y home, - me'n pot fer *desliure*» (JMBover, *Bi-EscrBal.* II, 156.18.8). I el DBal. recull *mar deliure* «mar libre, alta mar» sense documentar-ho.

DERIV.: *Lliurar*, derivat comú, més o menys, a les llengües romàniques, i especialment descabdellat en fr. *livrer*, oc. *liurar* i en català, en tots tres amb el sentit preferent 'fer a mans, depositar en poder d'algu', que s'explica partint de la idea de 'soltar, amollar (una persona o objecte)'; en català ja apareix en el S. XIII: «faz-vos saber que no-m *liuraren* la ballia, així com vós aviez manat, e prec-vos que la-m façaz *liurar* a 'N Guiem d'Arz», carta del Batlle de la Seu al Bisbe d'Urgell, entre 1257 i 1269 (PPujol, *DocVgUr.*, 26.3); «Jhesuxrist --- se *liurà* e s'umilià a mort per salvar los juheus e tots nosaltres», Lluill (*Merav.*, NCL. I, 98); i veg. l'ex. que ja n'he citat en G. de Cervera (986/1017); seguia usant-se molt lliurement en el S. XVI, encara que se li nota predilecció per al matís solemne, formalista: «*liurar* dinés», Busa-N. (D-III-3); «un cartell petit --- *lliurat* al peu que, per eix respecte, enviarem», 1592 (RLR LV, 90), 'adjudicar': «diga-y qui dir